

Ι ντίνα βαΐτου | ρούλη λυκογιάννη | γιώργος μαρνελάκης |

2010

Επάγγελμα: Οικιακά

>> αθέατο μητροπολιτικό υποκείμενο εν όψει

MOISTEN NEEDLE
BEFORE INSERTING
MADE IN THE PHILIPPINES

Takes your gun

Περιεχόμενα

α) Έμφυλες προσεγγίσεις της μετανάστευσης

β) Οικιακή εργασία και εργασίες φροντίδας

γ) Η ταινία: *Mammoth*, 2009

Σκηνή 1: Made in Philippines | Μεταξύ του "εδώ" και του "εκεί"

Σκηνή 2: Το καθεστώς ευημερίας "εδώ" και τα μαϊμού προϊόντα "εκεί"

Σκηνή 3: Ο χώρος "εδώ", το δωμάτιο της Gloria

Σκηνή 4: Ελεύθερος χρόνος

Σκηνή 5: Καθήκοντα

Σκηνή 6: Το σπίτι "εκεί"

Σκηνή 7: Δια-εθνική μητρότητα

Σκηνή 8: Μητρότητα

Σκηνή 9: Παιδικότητα

Σκηνή 10: Σχέση μετανάστριας - εργοδότης | Συλλογικό μαγείρεμα

Σκηνή 11: Σχέση μετανάστριας - παιδιού

δ) Συμπεράσματα

α) Εμφυλές προσεγγίσεις της μετανάστευσης

Το να εξετάζει κανείς εμπειρικά ένα θέμα, μέσα από τη μελέτη της καθημερινότητας (Βαϊού 2000), μέσα από αφηγήσεις διαφορετικών υποκειμένων, εξέταση μικρολεπτομερειών σε τέτοια κλίμακα που συνήθως επιστημονικά θεωρείται αμελητέα, ασήμαντη και άνευ ικανότητας παραγωγής αποτελέσματος με επιστημονικό βάρος είναι μια πολύ συγκεκριμένη επιλογή. Επιλέγει να εξετάσει κανείς μικρό αριθμό η μεγαλύτερο -εξαρτάται από το σημείο θέασης- ανθρώπων που παλεύουν με κοινωνικά νήματα, τα οποία σαν ξύλινες κούκλες τους οδηγούν σε επιλογές κοινωνικά, πολιτισμικά, οικονομικά, ιστορικά εντοπισμένες, ανθρώπους που αντιμάχονται τα καθημερινά τους φορτία, μικρές και ασήμαντες οδύσσειες για τη συνέχεια της ανθρωπότητας, αλλά αδιαπέραστες ρουτίνες για τους ίδιους, ανθρώπους που χάνονται στις αντιφάσεις που στήνουν οι ίδιοι στους εαυτούς τους ή που έχει ήδη στήσει η κοινωνία γι' αυτούς, αλλά και ανθρώπους που στιγμιαία υπερβαίνουν τον καθημερινό αυτό κυκεώνα με αυτόματο τρόπο, διαρρηγνύοντας παραδοσιακές νόρμες, εννοιολογήσεις, τρόπους ζωής, στερεότυπα. Αυτός ή αυτή που εξετάζει και διερωτάται στην κλίμακα αυτή έχει ήδη εκμυστηρευτεί στον εαυτό του και στους υπόλοιπους ότι δεν πρόκειται ποτέ να τους αποκαλύψει την "Αλήθεια" ή να φτάσει πιο κοντά της, είναι όμως έτοιμος να εκδιπλώσει το μαγικό χαλί όλων αυτών των διαφορετικών αφηγήσεων και ιστοριών που η κάθε μια αυτόνομα θα μιλάει εξ'ονόματος της, στιγμιαία θα συνδέεται με την άλλη, αλλά και πάλι θα ξεφεύγει όντας διαφορετική. Όταν είσαι προετοιμασμένος εξ'αρχής ότι δεν πρόκειται να αποκαλύψεις την Αλήθεια, είσαι συμβιβασμένος τουλάχιστον με ένα πράγμα: ότι δεν πρόκειται να πεις ψέμματα. Τα νήματα και οι αόρατες -συνήθως- σχέσεις όλων αυτών των καταστάσεων και αφηγήσεων, οι διαδικασίες και οι αδιόρατοι μηχανισμοί, είναι που μπορούν να βοηθήσουν στην κατανόηση των διαφόρων ερωτημάτων, διαφορετικών για τον καθένα, να βοηθήσουν να δούμε τα πράγματα από διαφορετικές πλευρές αντιλαμβανόμενοι όλη την γκάμα των χρωμάτων και όχι μόνο αυτών που θέλουμε να δούμε, που έχουμε εξαρχής αποφασίσει να ψάξουμε, ή αυτών που κερδίζουν λόγω κυριαρχίας στα υπόλοιπα.

Τα αόρατα αυτά ίχνη δεν είναι πάντα ασήμαντα μικροπράγματα που μένουν στο περιθώριο εξαιτίας άλλων πολύ μεγαλύτερων που "αξίζει" να φωτιστούν. Η ταξινόμηση αυτή είναι αποτέλεσμα ιεράρχησης, διχοτομιών, και συγκεκριμένων "γεωγραφιών εξουσίας", ένα σύνθετο πλέγμα σχέσεων που δημιουργείται από συγκεκριμένα υποκείμενα για λογαριασμό άλλων. Ένας τέτοιος επιλεκτικός φακός έχει να κάνει με τη γυναίκα μετανάστευση. Για πολλά χρόνια το υποκείμενο που φαινόταν να μετακινείται ήταν ένα ανδρικό υποκείμενο, ένας εργάτης στο ζενίθ της παραγωγικής του δύναμης, ικανός να στηρίξει τα οικογενειακά φορτία και τα πιο "αδύναμα" μέλη της οικογένειας. Παρ'όλο που γυναίκες μετανάστριες υπήρχαν πάντα, ο άνδρας ήταν η κύριαρχη αναπαράσταση, ο οποίος σε μια περίοδο έντονης αστικοποίησης και εκβιομηχάνισης ήταν αυτός που μετακινούνταν και ενίσχυε στο βάθος του χρόνου τον οικογενειακό κορβανά (Βαϊού 2008). Οι γυναίκες είναι απούσες από τη σχετική συζήτηση στη βιβλιογραφία μέχρι τη δεκαετία του '70, αλλά και από τις καθημερινές αναπαραστάσεις και πολιτικές, και στις ολιγάριθμες περιπτώσεις που αναφέρονται, παρουσιάζονται σαν εξαρτημένα μέλη των οικογενειών μετακινούμενα στο πλαίσιο οικογενειακής συνένωσης, θυματοποιούνται η παρουσιάζονται σαν εξωτικά υποκείμενα (Pratt 2003).

Απο τη δεκαετία του 1990 και μετά, η φεμινιστική θεωρία επαναπροσδιορίζει τη σχετική συζήτηση και αμφισβητεί παλαιότερες προσεγγίσεις στην έρευνα για τη μετανάστευση. Το φύλο δεν αποτελεί μόνο μια βιολογική μεταβλητή (άνδρας/γυναίκα), αλλά γίνεται κατανοητό ως "διαδικασία σχεσιακή, επιτελεστική, σε άμεση συνάρτηση με της συνθήκες που διαμορφώνεται και, παράλληλα, σαν δομή που αποκρυσταλλώνει ένα σύνολο θεσμοποιημένων κοινωνικών σχέσεων" (Βαϊού 2008). Η μετανάστευση, με τον τρόπο αυτό, αναλύεται ως έμφυλη διαδικασία: το φύλο συγκροτείται κατα τη διάρκεια του μεταναστευτικού φαινομένου, αλλά και η

μεταναστευτικές επιλογές μεταβάλλονται με άξονα το φύλο. Ερωτήματα που παραδοσιακά τίθενται όπως ο ρόλος των εμβασμάτων, η επιχειρηματικότητα των μεταναστών, τα δίκτυα, οι τρόποι ένταξής τους στην τοπική κοινωνία λαμβάνουν νέες διαστάσεις όταν εξετάζονται κάτω από το φακό των έμφυλων ταυτοτήτων. Η κοινωνική κατασκευή του φύλου, όπως θα δούμε και στη συνέχεια, διαφοροποιεί την εμπειρία της μετανάστευσης σε πολλαπλά επίπεδα και κλίμακες.

Σημαντική έννοια που εμπλούτισε τις μέχρι τότε επεξεργασίες είναι η ιδέα της “δια-εθνικότητας”, η οποία σχετίζεται με την οργάνωση της καθημερινής ζωής σε πολλαπλούς χώρους, σε πολλά έθνη-κράτη (Βαΐου 2008). Παρ’ όλ’ αυτά, η έννοια της δια-εθνικότητας, δεν υπονοεί κάποια υπερβατική κατάσταση στην οποία τα παραδοσιακά έθνη κράτη παύουν να υπάρχουν, ή δημιουργούνται “άλλα έθνη” εντός και εκτός των παραδοσιακών, με τη βοήθεια υλικών ή άυλων δικτύων που μειώνουν τις αποστάσεις, όπως αρχικά προσεγγίστηκε (Andermahr 1997). Ο μετανάστης/τρια δεν επιλέγει την κινητικότητα ως αντίδραση στα σύνορα των κρατών και στην κυριαρχία του κεφαλαίου στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, προσεγγίσεις που αφήνουν στο περιθώριο το κόστος της μετανάστευσης- υλικό, ψυχικό, πολιτικό- και παρουσιάζουν το υποκείμενο που μετακινείται σαν ένα ελίτ νομαδικό υποκείμενο που επιλέγει έναν κοσμολίτικο, ρομαντικοποιημένο, περιπετειώδες τρόπο ζωής. Η έννοια της δια-εθνικότητας οφείλει να προσεγγίζεται σε συγκεκριμένα χωρικά και χρονικά συμφραζόμενα και μέσα στην συνθετότητα της κατάστασης, χωρίς να αγνοεί συνθήκες, περιορισμούς και ανισότητες που είναι καθοριστικοί για τις μετακινήσεις των υποκειμένων. Έτσι, η διαεθνικότητα δεν έχει τίποτα το εγγενώς απελευθερωτικό και δεν αναιρεί εξ’ ορισμού αποκλεισμούς, διχοτομίες και έμφυλες ανισότητες- υπάρχουν παραδείγματα κοινωνικής πόλωσης, όπως και άμβλυνσης-, ούτε οδηγεί οπωσδήποτε σε επαναδιαπραγματεύσεις, τουναντίον περιγράφει μια πιο σύνθετη κατάσταση, με συνεχείς συσχετισμούς μεταξύ του ‘εδώ’ και του ‘εκεί’ (Pratt 2003).

Η σημασία του φύλου για τη μεταναστευτική εμπειρία είναι, λοιπόν, κοινός τόπος στην αλληλοτομία του, όμως, με μια σειρά άλλων παραγόντων όπως η κοινωνική τάξη, η εθνότητα, η σεξουαλικότητα κ.ο.κ. Η διαπλοκή των αξόνων αυτών συγκροτούν ατομικές και συλλογικές ταυτότητες, διαμορφώνουν εμπειρίες που διαπερνούν όλες τις κλίμακες του χώρου και τα επίπεδα της καθημερινής ζωής (Βαΐου 2008), καθώς αποτελούν καθοριστικό παράγοντα για τις μετακινήσεις (χώρα αποστολής και υποδοχής, ενδιάμεσες μετακινήσεις υλικές η άυλες), τις επιλογές κατοικίας, τη διαμόρφωση μεταναστευτικών σχεδίων εντός οικογένειας η ατομικά. Η οπτική του φύλου αναδύεται αναγκαία για να γίνουν αντιληπτές οι εμπειρίες, αφηγήσεις και αναπαραστάσεις των Υποκειμένων ή η διευθέτηση ζητημάτων όπως η δια-εθνική οικογένεια ή μητρότητα- πχ οι γυναίκες μετανάστριες που αφήνουν τα παιδιά στην πατρίδα τους εφαρμόζουν άλλες πρακτικές από τους άνδρες, ζητήματα που θα αναλυθούν ενδελεχώς στη συνέχεια-, αλλά και η επιλογή κατοικίας, οι μετακινήσεις και μια σειρά από καθημερινές πρακτικές που συγκροτούνται σε σχέση με το φύλο, ακόμα και οι πολιτικές και το θεσμικό πλαίσιο.

β) Οικιακή εργασία και εργασίες φροντίδας

Ένας κατεξοχήν θηλυκοποιημένος χώρος μεταναστευτικής, κυρίως, εργασίας είναι η οικιακή εργασία και οι εργασίες φροντίδας. Εργασίες όπως ο καθαρισμός ή η φυλαξη των παιδιών και των ηλικιωμένων έχουν δύο πυρηνικά χαρακτηριστικά: α) συνεχίζουν να θεωρούνται “μη εργασία” σε κυρίαρχες οικονομικές προσεγγίσεις και ανήκουν στη σφαίρα του άτυπου και β) έχουν φυσικοποιηθεί ως γυναικείες. Οι εργασίες αυτές μετατίθενται από τις ντόπιες γυναικείες σε γυναίκες – πάντα - μετανάστριες, οι οποίες εργάζονται άτυπα στον ιδιωτικό χώρο του σπιτιού, με τη διαφορά όμως ότι οι εργασίες αυτές για τις μετανάστριες είναι πραγματική “εργασία”, καθώς αποτελούν το κύριο μέσο βιοπορισμού των ιδίων και κάποιες φορές και ολόκληρων των οικογένειών τους (Καμπούρη 2008).

Η οικιακή εργασία εντάσσεται στη σφαίρα της άτυπης εργασίας, σε μορφές εργασίας που κατατάσσονται στην παραοικονομία, καθώς διαφέρει από την “τυπική” εργασία, πλήρη, μισθωτή,

σταθερή με ασφάλιση και κοινωνικές παροχές που υπόκειται σε φορολογία κοκ. Δημιουργούνται ερωτήματα ως προς το τι αποτελεί εργασία και αν το δίπολο απασχόληση/αμοιβή είναι αρκετό για να απαντήσει σε τέτοια ερωτήματα και μάλιστα σε μια χώρα, όπου τα άτυπα δίκτυα είναι ευρέως διαδεδομένα και έχουν συμβάλει με τις πολλαπλές μορφές τους, προϊόντος του χρόνου, στην κοινωνική συνοχή του πληθυσμού.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, λοιπόν, η εργασία, δεν μπορεί να προσεγγιστεί μόνο με όρους απασχόλησης/αμοιβής, καθώς δίπλα στην ασφαλή απασχόληση με συμβάσεις εργασίας, παροχές και επιδόματα – η οποία στην τρέχουσα συγκυρία ολοένα τείνει να εκλείψει-συμβαδίζουν πιο ευέλικτες, εποχιακές και ευκαιριακές μορφές εργασίας, που συχνά υπάγονται σε οικογενειακά δίκτυα. Οι δραστηριότητες αυτές αν και δεν αποτελούν “εργασία” για τις επίσημες στατιστικές, αποτελούν “εργασία” για τα ίδια τα υποκείμενα. Γίνεται αντιληπτό ότι η ίδια δουλειά μπορεί να διαφέρει από τόπο σε τόπο, διαχρονικά και ανάλογα με τις συνθήκες, χωρίς να έχει έναν συμπαγή ορισμό, όπως έχει γίνει παραδοσιακά από οικονομολόγους με τη διάκριση σε παραγωγική και μη παραγωγική: πχ. η δραστηριότητα του σιδερώματος απο μόνη της χωρίς να είναι γνωστές οι κοινωνικές σχέσεις μέσα στις οποίες πραγματοποιείται δεν επιτρέπει να προσδιορίσουμε αν πρόκειται για εργασία ή όχι. Τέλος, είναι κοινός τόπος ότι η Ελλάδα έχει στηριχτεί σε μεγάλο βαθμό σε τέτοιου είδους μορφές εργασίας, οι οποίες έχουν συμβάλει στην ενσωμάτωση μεγάλων ομάδων πληθυσμού και έχουν διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο για την τοπική ανάπτυξη της χώρας, πράγμα που συναντά κανείς και στις υπόλοιπες νοτιοευρωπαϊκές χώρες με άλλες μορφές (Βαϊού, Χατζημιχάλης 1997).

Η διάχυση της άτυπης εργασίας στην Ελλάδα, και γενικότερα στον Ευρωπαϊκό Νότο, αποτελεί έναν από τα βασικούς λόγους που επιλέγεται η Ελλάδα ως χώρα προορισμού – άλλοι λόγοι σχετίζονται π.χ. με τη γεωγραφία της χώρας και την “εύκολη” προσβασιμότητα εξαιτίας του μεγάλο αριθμό ακτών ή τον περιορισμένο έλεγχο στα σύνορα σε σχέση με βορειοευρωπαϊκές χώρες (Anthias 2000). Στα πλαίσια του άτυπου, πρωταγωνιστικό ρόλο έχει η αυξανόμενη ζήτηση υπηρεσιών φροντίδας και οικιακής εργασίας από ένα μεγάλο κομμάτι του ντόπιου πληθυσμού.

Ειδικότερα, οι ανάγκες σε υπηρεσίες φροντίδας συνεχώς αυξάνονται στον ελλαδικό χώρο για μια σειρά από λόγους. Η πτώση της γεννητικότητας και το αυξανόμενο προσδόκιμο ζωής οδηγούν σε ένα γηρασμένο πληθυσμό ο οποίος έχει ανάγκη από υπηρεσίες φροντίδας, εντός οικογενειακού πλαισίου για τα ελληνικά δεδομένα. Επιπλέον, η εισαγωγή των ντόπιων γυναικών στην αγορά εργασίας, η άνοδος του επιπέδου εκπαίδευσης και το καθεστώς ευημερίας των ευρωπαϊκών χωρών δημιουργούν ανάγκες φροντίδας και οικιακών εργασιών που οι ντόπιες γυναίκες αναθέτουν σε μετανάστριες (Βαϊού κ.ά. 2007). Σημαντικός παράγοντας στο ζήτημα της έμμισθης οικιακής εργασίας είναι και η απουσία υπηρεσιών του κράτους πρόνοιας και η παροχή των υπηρεσιών αυτών από την οικογένεια, που επίσης μετασχηματίζεται, το οποίο αυξάνει τη ζήτηση για μετανάστριες που θα αναλάβουν αυτά τα καθήκοντα.

Δύο πράγματα αξίζει να τονιστούν περισσότερο στο σημείο αυτό, τα οποία είναι καταστατικά χαρακτηριστικά της έμμισθης οικιακής εργασίας, το γεγονός ότι παραμένει σε μεγάλο βαθμό άτυπη και γυναικεία. Τα οικιακά καθήκοντα που προσφέρονταν απλήρωτα απο την γυναίκα ως “αγάπη, προσφορά και φροντίδα” στο πλαίσιο της οικογένειας, επιτελούνται τώρα με αμοιβή, από μια άλλη γυναίκα. Έτσι, οι ντόπιες ελέγχουν τον καθημερινό τους χρόνο περισσότερο προς όφελός τους και οι μετανάστριες εξασφαλίζουν το απαραίτητο εισόδημα. Η ανακατανομή πάντως διαδραματίζεται εντός της *γυναικείας σφαιρας*, ενώ οι άνδρες παραμένουν αμέτοχοι στις ανακατατάξεις που λαμβάνουν χώρο στο νοικοκυριό (Βαϊού κ.ά. 2007). Η αναδιάρθρωση του νοικοκυριού εγγράφει μέσα της έντονες αντιφάσεις, καθώς εργασίες που η εργοδότης κάνει μόνη της, για χρόνια και απλήρωτα, τις αναθέτει σε μια άλλη γυναίκα επί πληρωμή. Παράλληλα, η μετανάστρια αναλαμβάνει τις ίδιες δουλειές εντός της οικογένειάς της σαν προσφορά, ενώ κάνοντας τις ίδιες ακριβώς δουλειές έχει αμειφθεί σε άλλο πλαίσιο. Η παλινδρόμηση μεταξύ γυναικείας προσφοράς και γυναικείας εργασίας είναι έντονη και διαμορφώνει το πλαίσιο των

έμφυλων σχέσεων μεταξύ γυναικών. Οι έμφυλες ανισότητες μετατοπίζονται εις βάρος γυναικών άλλης φυλής και εθνότητας. (Βαϊού κ.ά. 2007).

Ο νέος αυτός δια-εθνικός χώρος που δημιουργείται στα πλαίσια του νοικοκυριού και της οικογένειας, που συχνά μένει στο περιθώριο των επίσημων πολιτικών για τη μετανάστευση, και ο τρόπος που βιώνεται από τις μετανάστριες – αλλά και από τις εργοδότες- θα προσεγγιστεί μέσα από το αναλυτικό πεδίο της ταινίας *Mammoth* (2009, Σκηνοθεσία: Lukas Moodysson, Σουηδία). Ερωτήματα που τίθενται και επιχειρούνται να διερευνηθούν είναι το πώς βιώνει τη μεταναστατευτική εμπειρία η γυναίκα μετανάστρια και ποιες συγκεκριμένες επιλογές της σχετίζονται άμεσα με την έμφυλη ταυτότητά της. Η εργασία σε μια χώρα ως οικιακή βοηθός δημιουργεί ελλείματα φροντίδας στη χώρα καταγωγής της στην περίπτωση που έχει αφήσει “πίσω” τη δική της οικογένεια. Με ποιες πρακτικές καταφέρνει να αντιμετωπίσει ζητήματα όπως η δια-εθνική οικογένεια και μητρότητα μέσα στην καθημερινότητά της, επανερμηνεύει το ρόλο της ως μητέρα, σύζυγος ή κόρη και τα πολιτισμικά της πρότυπα και αν αυτό συμβαίνει οδηγείται σε πιο “απελευθερωτικούς” σχηματισμούς και αναπαραστάσεις ή οι έμφυλες ανισότητες συνεχίζουν να υπάρχουν και μάλιστα πιο φορτισμένες, καθώς τα παραδοσιακά πρότυπα του “εκεί” εξιδανικεύονται όσο απομακρύνονται; Διαφοροποιεί η μεταναστευτική εμπειρία τον τρόπο συγκρότησης έμφυλης ταυτότητας, και το τρόπο που οι γυναίκες επιτελούν το ρόλο τους ως μητέρες και αντιλαμβάνονται τη μητρότητα, τη φροντίδα, τη μητρική αγάπη, δημιουργώντας “άλλες μητέρες”, διαφορετικές από τις κυρίαρχες αναπαραστάσεις, εμπειρίες και πως εγγράφεται η νέα κατάσταση στο χώρο;

Όσον αφορά την οικογένεια που δέχεται τις υπηρεσίες φροντίδας, οι άρρηκτες σχέσεις εντός οικογένειας και οι παραδοσιακές νόρμες ότι η φροντίδα ακολουθεί μία γραμμική πορεία – συνήθως- από τη μαμά στους υπόλοιπους ή τη σύζυγο προς τον σύζυγο, επανερμηνεύται; Επίσης όσον αφορά τη δια-εθνική σχέση οικιακής βοηθού με την εργοδότρια - εφόσον η διαπραγμάτευση μάλλον μένει μεταξύ γυναικών- αποτελεί εξ’ορισμού μία σχέση εκμετάλλευσης, ασύμμετρη και με συγκεκριμένες γεωγραφίες εξουσίας και ρατσιστικών ιεραρχήσεων ή υπάρχει περίπτωση να έχουμε ένα πιο περίπλοκο σύστημα σχέσεων που εγγράφει νέες συναισθηματικές κατηγορίες για τα εμπλεκόμενα μέλη; Μπορούμε να αναλύσουμε το πλαίσιο της σχέσης αυτής εκτός οικονομικών παραγόντων και με έμφαση στο σχεσιακό της χαρακτήρα; Τέλος, πώς αποκρυσταλλώνεται η δια-εθνική αυτή σχέση στο χώρο;

Τα ερωτήματα αυτά δεν μπορούν να έχουν μονοσήμαντη απάντηση και μέσα από το αναλυτικό corpus μιας ταινίας μπορούν μόνο να προσεγγιστούν σε ένα αρκετά πρώιμο στάδιο. Παρ’όλ’αυτά, η ταινία αναδύει πολλαπλά ερωτήματα μέσα από την αφήγηση της ιστορίας της Gloria, Φιλιππινέζας μετανάστριας, που αξίζει να διερευνηθούν. Οι απαντήσεις που δίνει η ταινία- δηλαδή ο σκηνοθέτης και σεναριογράφος Lukas Moodysson με τους ηθοποιούς, αποτελούν μία αφήγηση που στιγμιαία συνδιαλέγεται με μεγαλύτερες θεωρίες και ανάγεται μετά απο αρκετά στάδια αφαίρεσης σε πιο μακροσκοπικές έννοιες, παραμένοντας όμως χωρικά, χρονικά και πολιτισμικά εντοπισμένη μέσα σε συγκεκριμένα συμφραζόμενα.

γ) Η ταινία: *Mammoth*, 2009

Η ταινία αφορά την αφήγηση της ιστορίας της Gloria, Φιλιππινέζας εσωτερικής η οποία είναι υπεύθυνη για τη φροντίδα ενός μικρού κοριτσιού αμερικανικής οικογένειας, που ζει και εργάζεται στο Μανχάταν. Η μετανάστευση και οι εργασίες φροντίδας της Gloria στην Αμερική δημιουργούν ελλείμματα φροντίδας “εκεί”, δηλαδή στην οικογένεια που έχει αφήσει πίσω στις Φιλιππίνες και συγκεκριμένα στα δύο ανήλικα παιδιά της. Η διευθέτηση ζητημάτων όπως η δια-εθνική μητρότητα και οικογένεια, το μεταναστευτικό της πλάνο, οι σχέσεις με την εργοδότρια και το κορίτσι που φροντίζει, τα καθήκοντα της, ο τρόπος που βιώνει το χώρο της, το σπίτι που επιχειρεί να χτίσει “εκεί” αποτελούν μερικά από τα σημεία εστίασης της εργασίας. Η ταινία τελειώνει με την επιστροφή της Gloria στην πατρίδα της, αφού όμως έχουν προκύψει σειρά από ζητήματα και για την ίδια, αλλά και για τη δυτική οικογένεια, τα οποία κάνουν τους χαρακτήρες να διαπραγματευτούν τις πολλαπλές τους ατομικές και συλλογικές ταυτότητες.

Όσον αφορά τη φιλιππινέζικη μετανάστευση πρόκειται κυρίως για μετανάστευση οικονομικής φύσης σε 193 χώρες προορισμού και πληθυσμιακά εκτιμάται περίπου στο μέγεθος των 8,2 εκατ., το οποίο αντιστοιχεί στο 10% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (Oriniano 2008). Το 72% των μεταναστών είναι γυναίκες, οι οποίες “εξειδικεύονται” στην ειδική κατηγορία της οικιακής βοηθού σε υψηλά κοινωνικό-οικονομικά στρώματα. Οι γυναίκες μετακινούνται μόνες, εργάζονται σε υπηρεσίες φροντίδας σε νοικοκυριά, σε μονάδες υγείας και σε υπηρεσίες αναψυχής. Έχει υπολογιστεί ότι το 27% των νέων, το οποίο αντιστοιχεί σε πληθυσμό 9 εκατομμυρίων παιδιών μένουν πίσω στις Φιλιππίνες με αποτέλεσμα η διαεθνική οικογένεια να αποτελεί μία συνηθισμένη κοινωνική μονάδα. Τα οικονομικά δεδομένα που παρατίθενται δεν αναλύουν τη μετανάστευση από τις Φιλιππίνες, απλώς δίνουν μια σχηματική εικόνα για κάποια βασικά μεγέθη.

Το κύριο μέρος της ανάλυσης της εργασίας γίνεται μέσα από την επιλογή βασικών σκηνών της ταινίας, βασικών ως προς τη σχέση τους με τα ερωτήματα που τίθενται και όχι απαραίτητα με την εξέλιξη της πλοκής της ταινίας ή με τη συγκινησιακή φόρτιση. Στιγμιότυπα κομβικά όπως οι σκηνές που σχετίζονται με την παιδική πορνεία στην Ταϊλάνδη, παρά την εξαιρετική σημασία τους για την ταινία και σαν γενικότερες θεματικές, αφήνονται εκτός των πλαισίων της συγκεκριμένης εργασίας. Το αναλυτικό πεδίο της ταινίας συνδιαλέγεται με τη βιβλιογραφία για την οικιακή εργασία και την έμφυλη διάσταση της μετανάστευσης. Η συγκεκριμένη αφήγηση της Gloria και η μελέτη των μικρολεπτομερειών της καθημερινής της ζωής, όπως παρουσιάζονται από το σκηνοθέτη, τίθενται στα ευρύτερα πλαίσια μακροσκοπικών δομών, δίνοντας στο γενικό τις απαραίτητες διαφοροποιήσεις, ιδιαιτερότητες και ποικιλίες, αλλά και εντοπίζοντας σε συγκεκριμένα συμφραζόμενα τις γενικότερες αναφορές ή όρους που αναφέρονται στο παγκόσμιο.

_Σκηνή 1:

Made in Philippines |
Μεταξύ του “εδώ” και του
“εκεί”

Takes your gun

Στη σκηνή αυτή η μετανάστρια Gloria αγοράζει μια μπάλα του μπάσκετ για να την στείλει στο μικρό παιδί της στις Φιλιππίνες σαν γενέθλιο δώρο. Κατά τη διάρκεια της αναμονής της στο ταμείο του καταστήματος, η κάμερα επικεντρώνεται στην επιγραφή “Made in Philippines” της μπάλας. Το ταξίδι της μπάλας από τη χώρα παραγωγής, τις Φιλιππίνες, στη χώρα κατανάλωσης Αμερική και η αποστολή του από τη μετανάστρια - που έχει κάνει ακριβώς την ίδια διαδρομή-πίσω στα παιδιά της στις Φιλιππίνες είναι ενδεικτικό ενός δια-εθνικού δικτύου μεταξύ των δύο εθνών-κρατών. Δεν έχουμε να κάνουμε με τη δημιουργία ενός τρίτου υβριδικού χώρου, όπου τα σύνορα υπερβατικά απουσιάζουν, αλλά περισσότερο με μια σχέση, ένα δίκτυο των δύο κρατών στη συγκεκριμένη συγκυρία, στο οποίο εγκαθιδρύεται μια πολύπλοκη γεωμετρία εξουσίας, μία σχέση μη συμμετρική και εγγενώς ιεραρχική.

Η ιδέα του δια-εθνικού δικτύου δεν αναδεικνύει νέους χώρους αποσυνδεδεμένους από συγκεκριμένα κράτη-έθνη που ανάγονται σε χωρικές υπερεθνικές κλίμακες. Αντίθετα, αυτό που έχει σημασία είναι πως διαφορετικοί χώροι συνδέονται μεταξύ τους και οι παραδοσιακές δομές των κρατών εθνών ανακατασκευάζονται, χωρίς όμως να χάνονται από τον ήδη υπάρχοντα γεωγραφικό, οικονομικό και πολιτισμικό χάρτη (Pratt 2003). Η μεταναστευτική ροή, το ταξίδι υλών, ανθρώπων και πληροφοριών δεν ακολουθεί γραμμική πορεία ανάμεσα στη χώρα υποδοχής και αποστολής, αλλά υπάρχουν εν συγχρονία σχέσεις ανάμεσα στο “εδώ” και στο “εκεί”(Βαΐου 2008).

Σκηνή 2: Το καθεστώς ευημερίας “εδώ” και τα μαϊμού προϊόντα “εκεί”

Κατά σειρά: Το δωμάτιο του ξενοδοχείου του εργοδότη στην Ταϊλάνδη, Αγοράζοντας προϊόντα μαϊμού στην Ταϊλάνδη

Ενδεικτικές είναι οι σκηνές της ταινίας που απεικονίζουν το καθεστώς ευημερίας της δυτικής οικογένειας στο Μανχάταν. Η αυξανόμενη ευμάρεια διαφόρων στρωμάτων του πληθυσμού, η άνοδος βιοτικού και εκπαιδευτικού επιπέδου της δυτικής καταναλωτικής κοινωνίας οπτικοποιούνται μέσα από το σπίτι που διαθέτει επίπλωση τελευταίας τεχνολογίας και εξαιρετικής ποιότητας σχεδιασμού, το υπερπολυτελές ξενοδοχείο όπου διαμένει ο σύζυγος στο ταξίδι του στην Ταϊλάνδη, το ακριβό στυλό φτιαγμένο από οστό μαμούθ, τις περιστρεφόμενες καρέκλες στο ιδιωτικό αεροπλάνο κατά την πτήση στην Ταϊλάνδη και τόσες άλλες μικρολεπτομέρειες που σκιαγραφούν τη γενική εικόνα. Οτιδήποτε μπορεί η οικογένεια να χρειαστεί είναι διαθέσιμο και μάλιστα πολλαπλά και σε ποικίλες εκδοχές. Όλα βρίσκονται σε τάξη, έτοιμα να χρησιμοποιηθούν μόλις το ζευγάρι το επιθυμήσει: τηλέφωνα που θα μειώσουν την απόσταση, ηλεκτρικά στόρια που θα κρύψουν το φως του ήλιου με το πάτημα ενός κουμπιού μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα, ρούχα σε όλα τα πιθανά χρώματα και υφάσματα.

Ο σκηνοθέτης στο σημείο αυτό φαίνεται να ασκεί κριτική στην καταναλωτική κοινωνία, επικαλούμενος αυτό που ο Λεφέβρ γράφει χαρακτηριστικά: “Η καταναλωτική κοινωνία μεταφράζεται σε τάξη, τάξη των ωρών ευτυχίας” (Lefebvre 2007). Γίνεται αντιληπτή μια ιδεολογία

της ευτυχίας μέσω της κατανάλωσης και μέσω μιας ενός σχεδιασμού με σκοπό να γεννάει τέρψεις στην καθημερινότητα των ανθρώπων. Μέσα από την καταστολή και την πειθώ -διαφήμιση, ιδεολογία όπου ο σκηνοθέτης επίσης αναφέρεται-, την πληροφορία και τις επιχειρήσεις συγκεντρώνονται όλοι οι όροι μιας τέλει κυριαρχίας, μιας εκμετάλλευσης ανθρώπων σε πολλαπλά επίπεδα: ως παραγωγοί, καταναλωτές προϊόντων και καταναλωτές χώρου (Lefebvre 2007). Οι φαινομενικά άπειρες επιλογές του ζεύγους δεν περιορίζονται μόνο στο υλικό κομμάτι, όπως διαφαίνεται από την προτροπή της μητέρας προς την κόρη σε μια συζήτηση επαγγελματικού προσανατολισμού: “Honey, you can be anything you want to be.. Okey! I want to be an astronomer!”, (μτφ: “Γλυκιά μου, μπορείς να γίνεις ό,τι επιθυμείς. Εντάξει, θα γίνω αστρονόμος!”). Ο δυτικός άνθρωπος, στο σημείο αυτό, παρουσιάζεται να διαλέγει τρόπο ζωής με την ίδια ευκολία που επιλέγει τα λαχανικά του από το μανάβικο.

Στον αντίποδα, το καθεστώς ευημερίας στις δυτικές χώρες και η συγκέντρωση του πλούτου συνυπάρχει με- και ίσως ευθύνεται για- καθεστώα απόλυτης φτώχειας στις Φιλιππίνες και την Ταϊλάνδη. Τα ρολόγια και είδη ρουχισμού απομίμησης δυτικών ακριβότερων είναι ενδεικτικά της κατάστασης, μιας χώρας που προσπαθεί να μπει με άλλους όρους στη διεθνή οικονομική και πολιτική αρένα, το οποίο συχνά καταλήγει σε δυτικές εταιρείες να προβαίνουν σε μνησείες επικαλούμενες πνευματικά δικαιώματα, αλλά υπάρχουν και φορές με διμερή συμφωνία μεταξύ δυτικής εταιρείας και ασιατικής για ορισμένα μοντέλα. Μεγάλο μέρος του αναπτυξιακού προτύπου της κινεζικής εκβιομηχάνισης στηρίζεται σε διεθνικές επιχειρήσεις που έρχονται στην Κίνα για να μειώσουν το κόστος παραγωγής και στους Κινέζους κατασκευαστές που θα “κλέψουν” τις ιδέες τους.

Κατά σειρά: Το άκουσμα της φάλαινας κατά τη διάρκεια του ύπνου | Αναπαράσταση της πόλης

Παρά το καθεστώς ευημερίας και το υπάρχον δίπολο ανάπτυξη-υπανάπτυξη, υπάρχουν αρκετές στιγμές στην ταινία που το δίπολο αυτό μοιάζει να ανατρέπεται. Έτσι, παρά την αφθονία των υλικών παροχών και τεχνολογικών επιτευγμάτων της δυτικής κοινωνίας, οι άνθρωποι της πόλης παρουσιάζονται να αναζητούν χωρικές ποιότητες που έχουν απολεσθεί, ενώ η πιο “υποανάπτυκτη” κοινωνία της ανατολικής Ασίας διατηρεί, και επιδιώκουν να τις αναπαράγουν τεχνητά. Χαρακτηριστική είναι η σκηνή με τη σύζυγο που προσπαθεί να κοιμηθεί ακούγοντας από το ραδιόφωνό της ήχους φάλαινας, επιδιώκοντας να επιστρέψει μέσα από τεχνολογικά τέλειες διόδους σε φυσικές καταστάσεις - ο Πέτρος Μαρτινίδης ονομάζει το φαινόμενο αυτό “ηλεκτρονικό νεαντερταλισμό”. Ο σκηνοθέτης μοιάζει να αμφισβητεί την κυριαρχία του πολιτισμού έναντι της φύσης, το οποίο φαίνεται και απο τη σκηνή όπου το ηλεκτρονικό στόρι του δωματίου ύπνου δεν δουλεύει και η σύζυγος βγαίνει εκτός ελέγχου, καθώς το φως του ήλιου εισέρχεται ανεξέλεγκτα στο δωμάτιό της.

Τέλος, έχει ενδιαφέρον η ταύτιση του αστικού χώρου με μία πλατφόρμα που παρέχει τη δυνατότητα επικοινωνίας, αλλά και απομόνωσης στους κατοίκους της, κατά προτίμηση. Η πολιτισμική διαφορά και το δικαίωμα σ’ αυτήν είναι κατασταστικό χαρακτηριστικό της πόλης, το

οποίο φαίνεται όταν η νταντά με τη μικρή Jackie περιδιαβαίνουν την πόλη και συναντούν πλήθος διαφορετικών ανθρώπων. Η πολιτισμική διαφορά γίνεται εμφανής όταν η μικρή ζητά να μάθει τη λέξη ανεγκυστήρας στην τοπική διάλεκτο της μετανάστριας νταντάς της και αυτή σαστισμένη απαντά ότι δεν υπάρχει αυτή η λέξη στη γλώσσα τους. Μέσα από αυτό το καθημερινό και πολύ απτό παράδειγμα, παρουσιάζεται η συνθετότητα του θέματος της γλώσσας, και η αδυναμία κυρίαρχων θεωριών και ρητορικών να προσεγγίσουν διαφορετικά υποκείμενα, χώρους και καταστάσεις.

_Σκηνή 3:

Ο χώρος "εδώ"
το δωμάτιο της Gloria

Η χωροθέτηση του δωματίου της Gloria μέσα στο σπίτι δε γίνεται αντιληπτή. Υπάρχουν κάποια προσωπικά της αντικείμενα στους τοίχους όπως φωτογραφίες των παιδιών της, θρησκευτικά σύμβολα και εικόνες, που κάνουν το χώρο λίγο πιο προσωπικό. Στο δωμάτιο του ύπνου της οικιακής βοηθού λαμβάνουν χώρα οι λιγοστές ιδιωτικές στιγμές και η προσωπική της ζωή (τηλεφωνήματα σε παιδιά και συγγενείς) και είναι ο μόνος χώρος όπου κατά τις βραδινές ώρες οι παροχές σταματούν και η διαθεσιμότητα του σώματος, του χώρου και του χρόνου της μετανάστριας ανακόπτεται παροδικά. Σε κάποιες περιπτώσεις εσωτερικής οικιακής βοηθού, οποιαδήποτε διεκδίκηση ιδιωτικού χώρου φαντάζει επικίνδυνη και απειλητική για την οικογενειακή ευταξία και οποιοδήποτε αντικείμενο, άκουσμα, βλέμμα, μυρωδιά δεν κινείται στα καθορισμένα πλαίσια που θέτει η νοικοκυρά του αυστηρά δομημένου σπιτιού, διαλύεται και ενσωματώνεται (Τοπάλη 2006). Επιπλέον, το δωμάτιο της οικιακής βοηθού στο σπίτι της εργοδότριας βρίσκεται συχνά στο ενδιάμεσο κουζίνας και σαλονιού, υπογείου και άνω ορόφου, κουζίνας και μπάνιου και έχει ένα είδος ενδιάμεσης διακόσμησης, απρόσωπης όπως τα δωμάτια του ξενοδοχείου. Συνήθως οι οικιακές βοηθοί επιλέγουν να μην αφήνουν ίχνη της ταυτότητας τους και διατηρούν το χώρο τους ανέπαφο. Το δωμάτιο, στην συγκεκριμένη περίπτωση, αποτελεί έναν ενδιάμεσο σταθμό μεταξύ της σταθερής κατοικίας στις Φιλιππίνες και του νέου σπιτιού που θα είναι έτοιμο μόλις τελειώσει η μεταναστευτική εμπειρία της μετανάστριας- κάποιες φορές υπάρχει και άλλο σπίτι που μοιράζεται με άλλες εσωτερικές οικιακές βοηθούς, όχι όμως στην περίπτωση της Gloria (Τοπάλη 2006).

_Σκηνή 4:

Ελεύθερος χρόνος

Οι Φιλιππινέζες γυναίκες αναπτύσσουν έντονη ομοεθνοτική κοινωνικότητα σε δικούς τους οικιακούς χώρους (boarding houses), σε μεταναστευτικούς συλλόγους και θρησκευτικούς συλλόγους, καθολικών ή προτεσταντικών εκκλησιών που διαχέονται στον αστικό ιστό (Τοπάλη 2006). Αυτό επιβεβαιώνεται στην ταινία με τη Gloria να πηγαίνει κάθε Κυριακή στο ρεπό της σε καθολική εκκλησία και μετά σε δείπνο με άλλες Φιλιππινέζες μετανάστριες. Κάποιες από αυτές είναι με τις οικογένειες τους, άλλες παρουσιάζονται μόνο με τα παιδιά τους και άλλες μόνες, το οποίο δείχνει τις διαφορετικές εκδοχές της μεταναστευτικής εμπειρίας. Η συνάντηση των διαφορετικών “άλλων” σε ένα μέρος της πόλης φαίνεται να κάνει εντύπωση στη μικρή Jackie, η οποία όμως επιδιώκει να μάθει για τη διαφορετικότητα των ανθρώπων αυτών μέσα από τη μελέτη της γλώσσας τους.

Σκηνή 5: Καθήκοντα

Το ακαθόριστο πλαίσιο των καθηκόντων: φροντίδα, μαγειρική, καθάρισμα του σπιτιού.

(“Is all made of dust and rocks and meteors?”, μτφ: Είναι τα πάντα φτιαγμένα από σκόνη, πέτρες και μετεωρίτες;)

Η Gloria αν και αναφέρεται ως νταντά, υπεύθυνη για την ανατροφή της μικρής Jackie, στην πραγματικότητα αναλαμβάνει πλήθος άλλων εργασιών, όπως το μαγείρεμα, το καθάρισμα κ.ά. Οι δουλειές που αναλαμβάνει είναι ακαθόριστες, φροντίζει μεν την κόρη της οικογένειας, αλλά αναμένεται να κάνει και όλες τις δουλειές του σπιτιού. Το γεγονός ότι είναι εσωτερική συνεπάγεται περαιτέρω δυσκολίες και αντιφάσεις στη σχέση που διαμορφώνει με τους ανθρώπους που φροντίζει - κόρη- και στη σχέση με τους ανθρώπους που είναι υπεύθυνοι γι' αυτούς -γονείς (Βαΐου κ.ά. 2007). Η Gloria ειδικότερα έχει άριστες σχέσεις με την κόρη, αλλά τυπικές σχέσεις με τη μητέρα – με πιο αρνητικές και θετικές εξάρσεις. Επιπλέον, για τις εσωτερικές είναι δύσκολο να υπάρξει διαχωρισμός αμειβόμενης και μη εργασίας. Δεν έχουν προσωπικό χώρο, το οποίο καταλήγει σε μία συνθήκη κατά την οποία δεν έχουν προσωπικό χρόνο και η καθημερινότητά τους μεταβάλλεται σε συνεχή εργασία- ο χρόνος αναδεικνύεται συχνά σε διακύβευμα και αντικείμενο διεκδίκησης, όχι όμως στην ταινία. Παρά το άρρηκτο εργασίας και

κατοικίας, οι εσωτερικές επιλέγουν να εργάζονται έτσι για να ελαχιστοποιήσουν το κόστος ζωής τους με στόχο συνήθως να καλύψουν τα έξοδα της διευρυμένης οικογένειας που έχουν αφήσει πίσω. Δίνουν, λοιπόν, περισσότερη σημασία στο “εκεί” παρά στο “εδώ” (Βαΐου 2007).

Σε λίγες περιπτώσεις επιτρέπεται η εσωτερική να ζει μαζί με τα παιδιά της στα σπίτια των εργοδοτών. Συνήθως όμως η ύπαρξη οικογένειας στη χώρα προέλευσης δεν απασχολεί τους εργοδότες – εφόσον είναι μακριά- πράγμα που επιβεβαιώνεται στην ταινία, όταν η σύζυγος της οικογένειας δε θυμάται καμιά πληροφορία για τη ζωή της Gloria “εκεί”. Η οικιακή βοηθός δεν κατασκευάζεται απλώς σαν αόρατη, αλλά και δεν μετέχει σε άλλες σχέσεις, είναι μόνη της, χωρίς συνδεδεμένους κρίκους (Sotelo 1997). Η Sotelo χαρακτηριστικά αναφέρει φράσεις από πρακτορείο εύρεσης εργασίας για εσωτερικές οικιακές βοηθούς: “You can't have a family, you can't have anyone (if you want a live-in job)”, μτφ: “Δεν μπορείς να έχεις οικογένεια, δεν μπορείς να έχεις κανέναν, (αν θέλεις να δουλεύεις σαν εσωτερική)”.

Σκηνή 6: Το σπίτι “εκεί”

Το χτίσιμο του σπιτιού της Gloria στις Φιλιππίνες είναι η κύρια σκέψη που καθορίζει το μεταναστευτικό της πλάνο. Το σπίτι που κατασκευάζεται αποτελεί σύμβολο της οικονομικής και κοινωνικής ανεξαρτησίας της εκεί, εχέγγυο για την εξασφάλιση μιας άνετης ζωής για τα παιδιά της, αλλά παράλληλα προϋποθέτει την εργασία της ως εσωτερικής οικιακής βοηθού στη Νέα Υόρκη και την υποταγή της σε έμφυλες ρατσιστικές πρακτικές, τον εγκλεισμό της μακριά από την οικογένεια της. Αντιπροσωπεύει παράλληλα τη δυνατότητα επιστροφής στο “εκεί”, αλλά και την ακινητοποίηση και την καθήλωση στο “εδώ”, λειτουργεί ως καταλύτης και συνοψίζει της αντιφάσεις της δια-εθνικής μετανάστευσης (Βαΐου 2008).

Η Gloria ζει στη Νέα Υόρκη και εργάζεται σαν εσωτερική οικιακή βοηθός, διατηρεί όμως έντονες σχέσεις με την οικογένεια στις Φιλιππίνες, σκέφτεται και τηλεφωνεί καθημερινώς στα παιδιά και στη μητέρα της και το μυαλό της είναι στο σπίτι που χτίζει “εκεί”, στα εμβάσματα που τους στέλνει, στην ανατροφή των παιδιών της. Η μεταναστευτική εμπειρία για την Gloria είναι κυκλική, συνεχής και αποκτά νόημα μόνο με την επιστροφή της στη χώρα προέλευσης, όπου θα συνεχίσει τη ζωή που έκανε πριν φύγει έχοντας εξασφαλίσει στην οικογένεια της μια οικονομικά καλύτερη ζωή. Το σπίτι σαν πλάνο ζωής λειτουργεί υπερβατικά, είναι ο λόγος για τον οποίο αποδέχεται έμφυλες ταξικές και κοινωνικές ανισότητες της δια-εθνικής φροντίδας και ο λόγος αποχωρισμού από τα παιδιά της.

Σκηνή 7: Δια-εθνική μητρότητα

Κατά σειρά: *When is mother coming home?* | *I will never leave you again*
(μτφ: Πότε θα έρθει η μαμά στο σπίτι; | Δε θα σ' αφήσω ποτέ ξανά.)

Η μεταναστευτική εμπειρία προσδιορίζεται έντονα από το φύλο, καθώς δεν έχει την ίδια μορφή για τις γυναίκες και τους άνδρες. Η έμφυλη ταυτότητα όχι απλώς συγκροτείται αλλά και βρίσκεται υπό συνεχή διαπραγμάτευση στη διαδικασία της μετανάστευσης, αποτελεί σημαντικό παράγοντα στη διαμόρφωση μεταναστευτικών σχεδίων, ατομικών η οικογενειακών διαδρομών και στις διαθνικές πρακτικές που τα έμφυλα υποκείμενα ακολουθούν. Περιπτώσεις δια-εθνικής οικογένειας ή μητρότητας παίζουν κομβικό ρόλο στις πρακτικές που υιοθετούν οι μετανάστριες και μετανάστες για τη διευθέτηση της καθημερινότητάς τους. Η διαεθνική οικογένεια βιώνεται με πολύ διαφορετικό τρόπο για τις γυναίκες- μητέρες η κόρες- και για τους άνδρες της οικογένειας- συζύγους η γιους (Pratt 2003). Επιπλέον, έχει καταγραφεί ότι οι μετανάστριες από τις Φιλιππίνες τηλεφωνούν καθημερινά στα παιδιά τους, τα οποία φροντίζονται από άλλα μέλη της διευρυμένης οικογένειας, για να αισθανθούν ότι εκληρώνουν τις μητρικές τους υποχρεώσεις που σχετίζονται με την ανατροφή και τη φροντίδα των παιδιών (Sotelo 1997). Εξαιτίας της βαρύτερης ευθύνης της μητέρας απέναντι στα παιδιά, οι γυναίκες μετανάστριες μοιάζουν να επιστρέφουν στην πατρίδα τους με μεγαλύτερο εισόδημα από ότι οι άνδρες. Τα καθημερινά τηλεφωνήματα της Gloria στα παιδιά είναι μια πρακτική που κρατάει την ίδια κοντά τους, μαθαίνει τις ανάγκες τους, τους συμβουλεύει να κάνουν υπομονή, τους εύχεται στα γενέθλια τους κ.ο.κ. Εκτός από τηλέφωνα, άλλη πρακτική είναι η αποστολή δώρων από τη μητέρα προς τα παιδιά. Η φυσική απουσία δεν συνεπάγεται απαραίτητα και συναισθηματική απουσία, αλλά η σχέση υπακούει περισσότερο σε μία λογική “Είμαι εδώ, αλλά είμαι εκεί” (Sotelo 1997). Οι μητέρες μετανάστριες δεν έχουν να αντιμετωπίσουν μόνο τις δυσκολίες της μεταναστευτικής εμπειρίας, αλλά και συναισθήματα ενοχής και εγκατάλειψης των παιδιών τους.

_ Σκηνή 8:

Μητρότητα

“Όταν διαβάζουμε αποφάνσεις του όπως αυτή του Turgot ότι “ντρέπεται κανείς για τα παιδιά του” ή ότι “ερυθιά κανείς έστω και με τη σκέψη πως αγαπά τα παιδιά του” η δύναμη του οικογενειακού αισθήματος δύο αιώνες πριν φαίνεται, εάν υπάρχει καθόλου, εξασθενημένη.[...] Η άμεση μητρική φροντίδα και η εκδήλωση αγάπης για κάποιο βρέφος ήταν δείγμα χυδαιότητας. [...] Η δικαιολόγηση για την προστασία του παιδιού ήταν ότι, εάν κανείς ήταν ευάλωτος εκ φύσεως, τότε είχε δικαίωμα στην ανατροφή και την άνεση πέραν του τυχαίου συμβάντος της γέννησης, της κοινωνικής κατάστασης ή των γονεϊκών ιδιοτροπιών. Οι οικογενειακές σχέσεις άρα εξιδανικεύτηκαν.”
Σένετ Ρ., Η Τυραννία της Οικειότητας, 1977

Στο παραπάνω απόσπασμα ο Σένετ παρατηρεί ότι η άμεση μητρική φροντίδα και αγάπη δεν αποτελούν de facto συναισθήματα εγγενή της ανθρώπινης κατάστασης, αλλά πρότυπα και κατασκευές που δημιουργήθηκαν προϊόντος του χρόνου, μέσα από διαδικασίες μίμησης και επιτέλεσης και σε συγκεκριμένα πολιτισμικά και κοινωνικά συμφραζόμενα. Αυτό φυσικά δε σημαίνει ότι οι γονείς δεν “αγαπούν” τα παιδιά τους και αντίστροφα, περισσότερο σχετίζεται, και εδώ η σημείωση είναι δική μου, με τους διαφορετικούς τρόπους διευθέτησης της ανιδιοτελούς αυτής αγάπης και φροντίδας και με το γεγονός ότι η διμερής αυτή σχέση δεν έχει ουσιοκρατικά χαρακτηριστικά, αναλλοίωτα στο χρόνο και αδιαμφησβήτητα, αλλά αποτελεί, όπως και κάθε σχέση, καθεστώς υπό διαπραγμάτευση.

Αξίζει, στο σημείο αυτό, να επισημανθούν οι διαφορετικές εννοιολογήσεις της μητρότητας που σταχυολογούνται αδρομερώς στην ταινία. Παρουσιάζονται μια σειρά από διαφορετικές μητέρες: η Gloria, μητέρα μετανάστρια που ζει και εργάζεται μακριά από τα παιδιά της για να τους εξασφαλίσει μια οικονομικά πιο “άνετη” ζωή, η σύζυγος της δυτικής οικογένειας με υψηλό βιοτικό και εκπαιδευτικό επίπεδο, η οποία λόγω της δουλειάς της χρειάζεται κάποια άλλη γυναίκα για τη φροντίδα της κόρης της. Επίσης, υπάρχει ο χαρακτήρας της γιαγιά που μεγαλώνει τα παιδιά της εσωτερικής μετανάστριας, μια μητέρα που έχει τραυματίσει το παιδί της και το έχει στείλει στο νοσοκομείο της εργοδότριας: όλες αυτές οι διαφορετικές γυναίκες εννοιολογούν διαφορετικά το τι σημαίνει μητρότητα. Το ιδανικό της βιολογικής μητέρας που μεγαλώνει το παιδί της και στην περίπτωση της εργοδότριας και στην περίπτωση της μετανάστριας – αλλά και σ’ όλες τις υπόλοιπες εκδοχές-, διαρρηγνύεται αμφιπλεύρως. Και οι δύο γυναίκες βασίζονται σε άλλες για να μεγαλώσουν τα παιδιά τους, είτε με πληρωμή, είτε με γυναίκες της διευρυμένης οικογένειάς τους (Sotelo 1997). Το κυρίαρχο μοντέλο που συνδέει άρρηκτα τη μητέρα με τα παιδιά και τους απομονώνει στον οικιακό χώρο δεν συναντάται, και στη θέση του βρίσκουμε μια πλούσια γκάμα διαφορετικών καταστάσεων, πάντα όμως η ανατροφή των παιδιών παραμένει στη γυναικεία σφαίρα.

Το πολιτισμικό ιδανικό για τη Φιλιπινέζα μετανάστρια είναι η αποκλειστική σχέση της μητέρας με το παιδί της 24 ώρες το 24ωρο – το οποίο συμβολικά αποτυπώνεται στην πανταχού παρούσα εικόνα της Παναγίας με το Χριστό στην αγκαλιά της, μια εικόνα βαθιά εντυπωμένη μέσα της. Παρ’ όλ’ αυτά, υπάρχουν εναλλακτικά μοντέλα φροντίδας όπως η μερική ανάληψη ευθύνης από γυναίκες συγγενείς, “άλλες μητέρες” που αντικαθιστούν τις βιολογικές κατά την απουσία τους. Μία συνήθης πρακτική, που ισχύει και στην ταινία, είναι η άλλη μητέρα που επιλέγει η γυναίκα που λείπει να είναι η γιαγιά. Το ιδανικό βιολογική μητέρα-παιδί μετατρέπεται συχνά σε βιολογική γιαγιά-παιδί (Sotelo 1997).

Νέες μητρικές φιγούρες αναδύονται όταν η δια-εθνική μητέρα καλείται κατά την απουσία της από το σπίτι “εκεί” να αντιμετωπίσει ζητήματα όπως η φροντίδα των παιδιών. Θεωρίες που παρουσιάζουν τη δια-εθνική μητρότητα σαν κάτι υπερβατικό που διαρρηγνύει παραδοσιακά όρια και στεγανά, δεν υπολογίζουν το ψυχικό και συναισθηματικό κόστος που έχει η κατάσταση αυτή για τις μητέρες. Η δια-εθνική μητρότητα εγγράφει μία έντονα έμφυλη εμπειρία, εμποτισμένη με ενοχές, στίγμα και κριτική από τους άλλους, ανησυχία για την εξέλιξη του παιδιού και την πιθανή κακομεταχείρησή του από αυτούς που το φροντίζουν. Δεν είναι λίγες οι φορές που οι γυναίκες που μετέχουν στη δια-εθνική σχέση έχουν ως ιδανικό πιο οικουμενικές θεωρήσεις του τι είναι η μητρική αγάπη, φροντίδα κτλ. Στην ταινία οι ανησυχίες της Gloria γίνονται πραγματικότητα, όταν

κακοποιούν τον εντεκάχρονο γιο της, το οποίο αποτελεί έναυσμα για την επιστροφή της πίσω. Πέρα από το αδιάρρηκτο μητέρας-παιδιού που διερωτά η ταινία, δημιουργούνται ερωτήματα που αφορούν και το τι είναι η πατρότητα. Ο πατέρας του κοριτσιού εμφανίζεται μακριά από τη σφαίρα του ιδιωτικού εκτός από σημειακά γεγονότα, επίσης έχει σεξουαλικές σχέσεις με μια ανήλικη, το οποίο γεννά ερωτήματα για τη σχέση παιδιών- πατέρων και μητέρων.

Σκηνή 9: Παιδικότητα

“Μέχρι το τέλος του 17ου αιώνα μικρές αποκλίσεις υπήρχαν ανάμεσα στα παιχνίδια που διασκεδάζαν τα παιδιά και στα παιχνίδια που διασκεδάζαν ενήλικους, δηλαδή υπήρχαν ελάχιστες απολαύσεις της παιδικής ηλικίας που οι ενήλικοι θεωρούσαν ότι στερούνται ενδιαφέροντος. Κούκλες με καλοδουλεμένες ενδυμασίες ενδιέφεραν ανθρώπους κάθε ηλικίας. Ανθρώπους κάθε ηλικίας ετερπναν επίσης τα στρατιωτάκια. Ο λόγος που μοιράζονταν τα ίδια παιχνίδια, κούκλες και αθύρματα, ήταν ακριβώς ότι τότε δεν υφισταντο κάθετοι διαχωρισμοί ανάμεσα στα στάδια της ζωής. Αφού, το νεαρό πρόσωπο ήταν αρτιφανής ενήλικος απο νεαρότατη ηλικία, οι διασκεδάσεις του δεν χρειάζονταν να είναι αυτοτελείς.”
Σένετ Ρ., Η Τυραννία της Οικειότητας, 1977

Εκτός από την ανατροπή του διπόλου δημόσιο-ιδιωτικό μέσα από τις διαφορετικές εννοιολογήσεις της μητρότητας, η ταινία αναδεικνύει και εναλλακτικές εννοιολογήσεις της παιδικότητας. Οι κυρίαρχες δυτικές εικόνες παρουσιάζουν τα παιδιά στα πρώτα στάδια της ηλικίας τους να παίζουν με σχετική φαιδρότητα, σταδιακά το παιχνίδι μετατρέπεται σε εκπαιδευτική διαδικασία στο σχολείο μέχρι τα 18, όταν και θα δουλέψουν ή θα συνεχίσουν τις σπουδές τους σε ό,τι αυτά αποφασίσουν- το επάγγελμα του αστρονόμου στην περίπτωση της κόρης της οικογένειας. Παρόλ' αυτά, οι κάθετοι διαχωρισμοί ανάμεσα στα στάδια της ηλικίας δεν υπάρχουν σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες κάποιων κοινωνιών. Στην ταινία παρουσιάζονται, λόγου χάρη, παιδιά με πολύ διαφορετικούς τρόπους ζωής, με διαφορετικές συγκροτήσεις της παιδικής τους ταυτότητας: παιδιά ρακοσυλλέκτες, παιδιά που δουλεύουν στην παιδική πορνεία, παιδιά που βγάζουν χρήματα για τις οικογένειές τους, παιδιά που κλέβουν. Το τι θεωρείται, λοιπόν, παιδί ποικίλει ανάλογα με το πολιτισμικό, οικονομικό και χωρικό συμφραζόμενο και δεν ερμηνεύεται με ένα συμπαγή ορισμό.

_ Σκηνή 10:

Σχέση μετανάστριας –
εργοδότης
Συλλογικό μαγειρέμα

“And Manuel, and Salvador thank you- is ten”, μτφ: “Και ο Μάνουελ, και ο Σαλβαντόρ, σ’ ευχαριστώ, είναι δέκα ετών.”

Η Gloria φεύγει από το Μανχάταν ξαφνικά λόγω της κακοποίησης του γιου της στις Φιλιππίνες. Γενικότερα, η αποχώρηση των Φιλιππινέζων οικιακών βοηθών από τις εργοδότες συνήθως περιγράφεται από τις εν λόγω γυναίκες ως ένα βίαιο και απότομο συμβάν με συχνές αναφορές σε περιπτώσεις κατάθλιψης και στην αδυναμία φιλικών προσώπων να συμβάλλουν σε θεραπεία. Η συνήθως βίαιη αποχώρηση των Φιλιππινέζων φυσικοποιείται κάποιες φορές ως εθνικό χαρακτηριστικό και αναδύει ζητήματα προδοσίας, εξάρτησης και ανάληψης ευθυνών. Συχνά οι εργοδότες μετά την αδυναμία τους να διαχειριστούν τη βίαιη αποχώρηση, παράδοση για τα πλαίσια της οικογένειας και τη σχέση μητέρας-κόρης, που αντικατοπτρίζει το εργοδότη-μετανάστρια, και τους συνεπαγόμενους ισόβιους δεσμούς πίστης και αφοσίωσης που αναμένονται, καταλήγουν στο ψυχαναλυτικό κρεβάτι (Τοπάλη 2006). Η μεγάλη αυτή απογοήτευση κατά την αποχώρηση της μετανάστριας, δείχνει ότι η διαπολιτισμική σχέση που συγκροτείται δεν αποτελεί μόνο μια αποστασιοποιημένη στρατηγική εκμετάλλευσης της υποτελούς εργαζόμενης σε ένα εξ’ ορισμού ιεραρχικό, μη συμμετρικό πλαίσιο, αλλά μια σχέση με υψηλό βαθμό εξοικείωσης με τον άλλο σε καθημερινό επίπεδο.

Η Gloria δεν έχει αναπτύξει κάποια ιδιαίτερη σχέση με την εργοδότηά της πέρα από κάποια τυπικά σχόλια κατά τη διάρκεια της ημέρας. Η μοναδική στιγμή που τα όρια υπερβαίνονται και επιτελείται η σχέση είναι στην απόφαση της εργοδότης να μαγειρέψει για την οικιακή της βοηθό, σαν ένδειξη εκτίμησης για τις εργασίες της. Κατά τη διάρκεια του συλλογικού μαγειρέματος η εργοδότης ρωτά τη Gloria για τα παιδιά της και μοιράζονται κοινά ζητήματα και ανησυχίες. Η παλινδρόμηση από τις υπηρεσίες που αποτελούν φροντίδα στις ίδιες εργασίες που για τη μετανάστρια είναι δουλειά λαμβάνει χώρα σε αυτή τη σκηνή και το συνεχές έμμισθης και άμισθης οικιακής εργασίας στη γυναικεία σφαίρα γίνεται αντιληπτό. Η σύζυγος επιθυμεί να εκφράσει με την κίνηση αυτή την ευγνωμοσύνη της και συναισθήματα μεάνοιας για σκηνές όπου εξέφρασε κτητικότητα για το παιδί και ενστάσεις για την επιθυμία του να μάθει την τοπική διάλεκτο της μετανάστριας.

_Σκηνή 11:

Σχέση μετανάστριας –
παιδιού

Η υπό διαπραγμάτευση σχέση δημιουργείται σε μεγαλύτερο βαθμό μεταξύ της οικιακής βοηθού και της μικρής κόρης, η οποία αδυνατεί να συνέλθει απο το σοκ της απουσίας της Gloria. Το παραδοσιακό μοντέλο μάνα-κόρη επαναπροσδιορίζεται, καθώς η σχέση της νταντάς με το παιδί παρουσιάζεται πολύ έντονη και κατά κάποιο τρόπο ανασηματοδοτεί την έννοια της συγγένειας. Η ανάπτυξη δυνατών δεσμών μεταξύ των εσωτερικών νταντάδων με τα παιδιά που φροντίζουν είναι σύνηθες φαινόμενο, καθώς συχνά τα παιδιά είναι τα μόνα άτομα με τα οποία επικοινωνούν καθ' όλη τη διάρκεια της εβδομάδας. Η αγάπη που δεν μπορούν να εκφράσουν στα δικά τους παιδιά συχνά μεταφέρεται στα παιδιά τα οποία φροντίζουν (Sotelo 1997). Η μικρή Jackie φαίνεται να μην μπορεί μετά από καιρό να συνέλθει από την ξαφνική αποχώρηση της νταντάς της και η σχέση της με τη βιολογική της μητέρα να μην μπορεί να καλύψει το συναισθηματικό κενό, ακόμα κι αν κάνουν ακριβώς τα ίδια πράγματα, πηγαίνουν στα αγαπημένα μέρη της μικρής κ.ο.κ. Οι σχέσεις υποτέλειας και καταπίεσης, οι ρατσιστικές συμπεριφορές των εσωτερικών οικιακών βοηθών μοιάζουν με βάση την συγκεκριμένη αφήγηση να αμβλύνονται. Δημιουργείται μια πιο περίπλοκη δομή όσον αφορά τη σχέση τους παρά τις διαφορετικές προσλήψεις για το κάθε εμπλεκόμενο υποκείμενο (π.χ. φροντίδα για την μετανάστρια, αγάπη για τη μικρή).

Συμπεράσματα

Η μελέτη της αφήγησης ενός Υποκειμένου, στην προκειμένη περίπτωση της Gloria, μπορεί να παρέχει πλήθος ερμηνειών και λεπτομερειών χρήσιμων για την προσέγγιση κάποιων ερωτημάτων, κινδυνεύει όμως να υποπέσει στην κατηγορία του εμπειρισμού και χρειάζεται πολύ μεγάλη προσοχή κατά την αναγωγή των μικροερμηνειών σε μακροερμηνείες και τανάπαλιν (Βαϊου, Χατζημιχάλης 1997). Για την Gloria η μεταναστευτική εμπειρία είναι κυκλική, μεταξύ του “εδώ” και του “εκεί” και θα αποκτήσει νόημα με την επιστροφή της, μετά την ολοκλήρωση του χτισίματος του σπιτιού της. Μέχρι τότε αναπτύσσει πρακτικές αντίστασης, κάποιες φορές διαχειρίζεται επιτυχώς τη ζωή της, κάποιες άλλες όχι- με βάση το δικό της αξιακό σύστημα-προβάλλει τις δικές τις προσωπικές αντιστάσεις μέσα από την άτυπη αθέατη εργασία και την γυναικεία της ταυτότητα και κάνει σχέδια και όνειρα για τα παιδιά της, όπως και η δυτική εργοδότης της.

Η επιθυμία της Gloria, και γενικά των μεταναστριών που έχουν οικογένεια στις χώρες προέλευσης, να είναι μαζί με τα παιδιά της είναι κοινός τόπος και μπορεί να οδηγήσει σε ουσιοκρατικές θεωρήσεις της μητρότητας, της μητρικής αγάπης και φροντίδας. Αυτό όμως που έχει ενδιαφέρον είναι ο τρόπος που το ζήτημα της οικογένειας διευθετείται, οι καθημερινές πρακτικές που παρέχουν εναλλακτικά δίκτυα σχέσης παρά την χωρική απομάκρυνση. Στο συγκεκριμένο παράδειγμα, η Gloria καταφέρνει μέσα από καθημερινά τηλεφωνήματα, αποστολή δώρων και διαρκή οικονομική και ψυχολογική υποστήριξη, να είναι “εδώ”, αλλά στην ουσία να είναι “εκεί”, δίπλα στα ανήλικα παιδιά της.

Στην ταινία δημιουργούνται εναλλακτικές εννοιολογήσεις για μια σειρά από ζητήματα που έρχονται στην επιφάνεια μέσα από τη μελέτη της καθημερινής ζωής, και μάλιστα των πιο αόρατων τμημάτων αυτής. Ο τρόπος που ορίζεται η μητρότητα μέσα σε ένα δια-εθνικό δίκτυο, αλλά και για πυρηνικές οικογένειες εντοπισμένες σε συγκεκριμένο έθνος κράτος, με ποιες πρακτικές διευθετείται είναι ερωτήματα που δεν έχουν μονοσήμαντη απάντηση. Υπάρχουν μητέρες που αφήνουν τα παιδιά τους πίσω, γυναίκες που εξαιτίας του φόρτου εργασίας τους αναγκάζονται να αναθέσουν τη μητρική φροντίδα σε άλλες γυναίκες-εργαζόμενες, γιαγιάδες που μεγαλώνουν τα παιδιά των κορών τους, παιδιά που εργάζονται για να συντηρήσουν την οικογένειά τους και ένα σύνθετο corpus σχέσεων και καταστάσεων το οποίο συνεχώς απομακρύνεται από το ιδανικό της άρρηκτης και συνεχούς σχέσης μητέρας-παιδιού 24 ώρες το 24ωρο απομονωμένοι στην ιδιωτική σφαίρα (solo mothering). Κάποιες φορές η κυρίαρχη αυτή αναπαράσταση αποδομείται και επανερμηνεύεται από πιο χαλαρούς σχηματισμούς, άλλες φορές μένει ακέραια στο φαντασιακό και προκαλεί τύψεις στην καθημερινότητα των γυναικών που δεν το πληρούν, όπως και το παράδειγμα της Gloria.

Το να ψάξει κανείς να βρει αντιστάσεις και διεκδικήσεις στα υποκείμενα που έχουν εγκαθιδρυμένες τις κοινωνικές και πολιτισμικές κατασκευές και που εγγράφουν κυρίαρχα πρότυπα αποτελεί ένα δύσκολο εγχείρημα. Οι πρακτικές που προβάλλουν τα υποκείμενα αυτά και οι προσπάθειες αυτονόμησής τους δεν ακολουθούν εμφανείς και κυρίαρχες διόδους, αλλά μια σειρά από πρακτικές που αποτελούν αντιστάσεις με το δικό τους τρόπο (Bracke 2008). Μόνο μετά την αμφισβήτηση αποικιοκρατικών κυρίαρχων προσεγγίσεων θα είναι ορατές άλλες διαδικασίες που θα μας κάνουν να αντιληφθούμε την έτερη συμπεριφορά μέσα στο πολιτισμικό της συμφραζόμενο και όχι μέσα σε πρακτικές εξομίωσης και να διακρίνουμε αντιστάσεις σε συμπεριφορές που με την πρώτη ανάγνωση μοιάζουν υποτελείς -πχ. αποχώρηση και σιωπή Φιλιππινέζων ως αντίσταση και όχι ως υποχώρηση (Τοπάλη 2006) ή ανατρεπτικές συμπεριφορές

ακόμα και μέσα στο πλαίσιο ουσιοκρατικών αντιλήψεων και στερεοτυπικών τρόπων ζωής. Το σημαντικό, λόγω χάρη, δεν είναι να αναδείξουμε τα πολιτισμικά στερότυπα της Gloria, αλλά να δούμε εκείνες τις – ακόμα και- σημειακές πράξεις της που υποσκάπτουν καθιερωμένες διχοτομίες και αποτελούν μικρές και καθημερινές διεκδικήσεις.

Όσον αφορά το ζήτημα της έμμισθης οικιακής εργασίας είναι απαραίτητο να τονιστούν, για ακόμα μία φορά, τα εξής χαρακτηριστικά: ότι παραμένει σε μεγάλο βαθμό άτυπη και, δεύτερον, παραμένει ζήτημα που διευθετείται μεταξύ γυναικών. Οι φυσικοποιημένες γυναικείες εργασίες φροντίδας και αγάπης, αποτελούν, πλέον, “κανονική” εργασία για ένα μεγάλο μέρος του γυναικείου μεταναστευτικού πληθυσμού. Οι μετανάστριες αυτές εργάζονται στα σπίτια των εργοδοτριών, καθαρίζουν, μαγειρεύουν, φροντίζουν μικρά παιδιά ή ηλικιωμένα μέλη της οικογένειας και επιστρέφοντας στο σπίτι τους, όσες διαθέτουν, κάνουν τις ίδιες ακριβώς εργασίες απλήρωτα. Το συνεχές άμισθης και έμμισθης οικιακής εργασίας αποτελεί ένα αρκετά αντιφατικό σχήμα, το οποίο δημιουργεί ερωτηματικά γύρω από τι αποτελεί εργασία και τι όχι και αν είναι αρκετό το δίπολο απασχόληση/αμοιβή για την προσέγγισή του ζητήματος.

Πάντως, αν και δεν η έμμισθη οικιακή εργασία δεν αναγνωρίζεται από κυρίαρχες οικονομικές αναγνώσεις και πολιτικές, το μεγάλο ποσοστό γυναικών μεταναστριών που έρχονται στην Ελλάδα και απορροφούνται σε θέσεις παροχής υπηρεσιών φροντίδας λόγω αυξημένης ζήτησης, η διευθέτηση συγκεκριμένων πολιτικών από χώρες προέλευσης μεταναστριών π.χ. Φιλιππίνες, αλλά και η άτυπη “εξειδίκευση” συγκεκριμένων σωμάτων στις εργασίες αυτές, αναδεικνύει την πολιτική σημασία ενός ζητήματος. Βέβαια, το ζήτημα συχνά μένει στο περιθώριο των επίσημων πολιτικών για τη μετανάστευση και πλαίσια του νοικοκυριού.

Στη συνέχεια, η διαπολιτισμική σχέση που συγκροτείται μεταξύ μετανάστριας και εργοδότριας δεν αποτελεί απλώς μια αποστασιοποιημένη στρατηγική εκμετάλλευσης της εργαζόμενης σε ένα εξ’ ορισμού μη συμμετρικό πλαίσιο, αλλά μια σχέση που εγγράφει νέες συναισθηματικές κατηγορίες. Η καθημερινή επαφή, η άμεση σχέση των δύο προσώπων που σχετίζεται πολλές φορές και με το σώμα, π.χ. στις υπηρεσίες φροντίδας ηλικιωμένων ή παιδιών, δημιουργούν προσωπικές σχέσεις μεταξύ της εργαζόμενης οικιακής βοηθού και του ατόμου που φροντίζει που δεν μπορεί να περιγραφεί μόνο με όρους κυριαρχίας ή οικονομίας. Δημιουργείται μία υπο διαπραγμάτευση σχέση, που οφείλει να εξετάζεται και ως τέτοια και όχι μόνο συνδιαλεγόμενη με το παγκόσμιο στερέωμα.

Όσον αφορά την έννοια της δια-εθνικότητας, τα πλαίσια μέσα στα οποία προσεγγίζεται είναι από τη μία πλευρά η παγκοσμιοποίηση και οι διαδικασίες που καλύπτει ο όρος, όπως διακρατικές συμφωνίες, οι αλλαγές στον οικονομικό και διοικητικό μηχανισμό, οι νομοθετικές ρυθμίσεις που διαμόρφωνουν νέα δεδομένα στον τρόπο που βιώνεται η πόλη σε καθημερινό επίπεδο, αλλά και επανερμηνεύουν τη συζήτηση γι’ αυτή. Από την άλλη πλευρά, όμως, ακριβώς μέσα στη συγκεκριμένη συγκυρία της ελεύθερης αγοράς, της παγκοσμιοποίησης και των νέων χωρικών δομών, γίνεται αντιληπτό ότι το έθνος-κράτος είναι ένας σχηματισμός που όχι απλώς δεν έχει καταργηθεί, αλλά αποδεικνύεται συνεχές εμπόδιο για τους μετανάστες (Sotelo 1997). Η μεταναστευτική εμπειρία δεν αποτελεί ταξίδι ή αντίσταση στα σύνορα και στα έθνη-κράτη, αλλά είναι μια εμπειρία που πρέπει να συνδέεται με χωρικά και χρονικά συμφραζόμενα και έμφυλες ταυτότητες.

Γίνεται αντιληπτό ότι στην μεταναστευτική εμπειρία οι άξονες του φύλου και του χώρου διαδραματίζουν κεντροβαρικό ρόλο, διαφοροποιώντας τις εμπειρίες, τις αφηγήσεις και τις αναπαραστάσεις των υποκειμένων, τον τρόπο συγκρότησης ταυτότητας κ.ο.κ. Ο τρόπος επίσης που συνδέεται η έννοια της δια-εθνικότητας με το φύλο εμπεριέχει αυξημένη συνθετότητα, καθώς ο δια-εθνισμός δεν συμβάλλει εξ’ ορισμού στην αναίρεση έμφυλων ιεραρχιών και δεν οδηγεί πάντα στη χειραφέτηση των γυναικών που φεύγουν (Pratt 2003). Η ιδέα εθνών κρατών είναι παρούσα και μέσα απο στρατηγικές, κατασκευάζει σώματα “χαμηλής αξίας”, υποτιμημένα, φθαρτά, σώματα-απόβλητα με στόχο τη μέγιστη εκμετάλλευσή τους μέσα από υποτιμημένη

εργασία (Pratt 2003). Αυτό είναι ακόμα πιο έντονο όταν αναφέρεται κανείς στη γυναικεία μετανάστευση, καθώς οι γυναίκες περνούν στο αθέατο κομμάτι της καθημερινότητας, στον οικιακό, ιδιωτικό χώρο, αναλαμβάνοντας άτυπη εργασία, πολύ μακριά από επίσημες στατιστικές και κυρίαρχες εννοιολογήσεις της εργασίας. Το “στοίχημα” κάθε φορά στις διαφορετικές εμπειρίες και αφηγήσεις είναι να αναδείξουμε, μαζί με τα υποκείμενα, τις καθημερινές αυτές ιστορίες που παραμένουν σε μια πιο αθέατη σελίδα της ιστορίας, γραμμένη συνήθως με μικρά γράμματα, και να τις ανάγουμε σε Ιστορίες με όλο το βάρος που τους αρμόζει, Ιστορίες με κεντροβαρικό ρόλο στη διεθνή και πολιτική συγκυρία.

Βιβλιογραφία

ΒΑΪΟΥ ΝΤ., ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ Κ. (1997), *Με τη ραπτομηχανή στην κουζίνα και τους Πολωνούς στους αγρούς: Πόλεις, Περιφέρειες και Άτυπη Εργασία*, Αθήνα: Εξάντας.

ΒΑΪΟΥ ΝΤ., ΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗ Μ. (2008), *Το φύλο της μετανάστευσης*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

ΒΑΪΟΥ ΝΤ. κ.ά. (2007), *Διαπλεκόμενες καθημερινότητες και χωροκοινωνικές μεταβολές στην πόλη: Μετανάστριες και ντόπιες στις γειτονιές της Αθήνας*, Αθήνα: L-Press.

LEFEBVRE, H. (2007), *Το δικαίωμα στην πόλη: Χώρος και πολιτική*, Αθήνα: Κουκίδα (α' έκδοση στα γαλλικά 1968).

ΣΕΝΕΤ Ρ. (1999), *Η Τυραννία της Οικειότητας*, Αθήνα: Νεφέλη (α' έκδοση στα γαλλικά 1977).

ΤΟΠΑΛΗ Π. (2006), «Ασύμπτωτες σχέσεις: Φιλιππινέζες οικιακές βοηθοί και Ελληνίδες εργοδότες στην Αθήνα», στο Ε. Παπαταξιάρχης (επιμ.), *Περιπέτειες της ετερότητας: Η παραγωγή της πολιτισμικής διαφοράς στη σημερινή Ελλάδα*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

ΤΟΠΑΛΗ Π. (2001), *Ο διασυσχετισμός έμμισθης οικιακής εργασίας και φιλιππινέζων μεταναστριών στην Αθήνα*, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

ANTHIAS F., LAZARIDIS G. (επιμ.) (2000), *Gender and Migration in Southern Europe: Women on the move*, Oxford: Berg.

ANDERMAHR, S. & LOVELL, T. & WOLKOWITZ K. (1997), «A glossary of feminist theory», στο *In Between Understanding and Practicing Gender: Intersectionality and Interdisciplinarity* (2008), Utrecht, Noise European Summer School in Women's Studies from Multicultural and Interdisciplinary perspectives.

Bracke, S. (2008), «Conjugating the Modern/Religious, Conceptualizing Female Religious Agency. Countours of a 'Post-secular' Conjuncture», *Theory, Culture, Society*, Vol. 25 No. 3, pp.1-13

HONDAGNEU-SOTELO, P. & ERNESTINA, A. (1997), «"I am Here but I am There": The Meanings of Latina Transnational Motherhood», *Gender and Society*, Vol.11, pp. 548-571.

OPINIANO, J. (2007), *Statistics on Filipinos' International Migration: Issues and Steps Towards Harmonizing the Data*, 10th National Convention on Statistics

PRATT, G. & YEOH, B. (2003), «Transnational (Counter) topographies», *Gender, Place and Culture*, Vol. 10, No. 2, pp. 159-166.

REYES, M. (2008), *Migration and Filipino Children Left-Behind: A Literature Review*, Women and Gender Institute of Unisef.